

Zlost, anomie, úzkost a odcizení

Už od doby Émila Durkheima chápeme, že anomie je pocit pasivity pramenící ze zoufalství. Není pochyb, že jej posilují vyhlídky na nepříliš kvalifikované práce, které neslibují smysluplnou kariéru. Anomie vychází z resignace, která přichází po souvislé řadě porážek, a svůj díl viny nesou také výroky politiků a středostavovských komentátorů, kteří prekarizované rádi vykreslují jako lenochy, zatracence, nevděčníky, sociálně nezodpovědné jedince či ještě něco horšího.

(...) Odcizení vychází z vědomí, že to, co děláme, není naším cílem a neprináší nám to ani uznání, ani dobrý pocit; děláme to zkrátka pro druhé, na jejich příkaz. Proto se odcizení často považuje za charakteristický rys prekariátu. Prekarizovaným se však dostává i dalších prazvláštních povzbuzení, například pocitu, že byli podvedeni – kdežto je přesvědčují, že mají být vděční a „šťastní“, protože přece mají práci, mají být „pozitivní“. Všichni jim říkají, že mají být šťastní, a oni netuší proč.

To, v čem žijí, Deborah Brycesonová (2010) nazvala „rozkladem zaměstnatelnosti“ (failed occupationality) – jev, který může mít na jejich duševní zdraví pouze negativní dopady. Lidé v takových podmínkách zpravidla trpí společenským odmítáním a nenachází opravdový smysl v tom, co dělají. Z nedostatku činnosti vzniká etické vakuum.

Podvolí se ale inteligentní mysl tak snadno? V knize *Smile or Die* napadá Barbara Ehrenreich (2009) moderní kult pozitivního myšlení. Líčí, jak ve Spojených státech v šedesátých letech devatenáctého století založily dvě kvakerky (Phineas Quimby a Mary Eddy) hnutí New Thought (Nové myšlené) založené na kalvinismu a přesvědčení, že naše životy spasí víra v Boha a pozitivní myšlení. Ehrenreichová sleduje myšlenkovou linii od Nového myšlení k dnešnímu světu businessu a financí. Líčí, jak se dočasně zaměstnaným pracovníkům, kteří byli shledáni pro firmu postradatelny, na motivačních konferencích přednáší o tom, že mají být dobrí týmoví hráči, jak mají být „pozitivní“, „hodně se usmívat, nestěžovat si a vděčně se podřizovat požadavkům šéfa.“ Někdy to až skoro připomíná čínské příslušné: „Klaň se tak hluboko, aby císař neviděl úsměv na tvé tváři.“ Pravděpodobnější odpověď na podobné odcizující žvásty, které prekariát musí poslouchat, je však skřípění zubů.

Kromě potlačované zlosti najdeme také jiné reakce. Jak vidíme v rozhovoru, který v Jižní Koreji vedl International Herald Tribune – autor reportáže uvedl, že: „Oblečený v čistém, bílém triku své univerzity a s lesklým mobilem vypadá Lee Čchang-šik jako manažer v realitní firmě, kterým opravdu až do loňské finanční krize byl – a za kterého se před přáteli a rodinou nadále vydává.“ Nechal se zaměstnat na lodi a dává si pozor, aby se to nikdo nedozvěděl. „Lovení krabů si do životopisu určitě nedám,“ ujišťuje nás pan Lee. „Tahle práce uráží mou důstojnost.“ Dále se svěřil, že se v telefonických rozhovorech vyhýbá mluvení o práci a nestýká se s kamarády a příbuznými, protože by se k tématu práce mohli dostat. Jeho kolega na lodi vypověděl, že současně zaměstnání tají před manželkou, další muž své ženě namluvil, že odjel do Japonska, aby nemusel přiznat, kde právě pracuje.

(...) Shrňme tedy, že směs zlosti, anomie, úzkosti a odcizení představuje odvrácenou stranu společnosti, která si za základ svého ekonomického systému zvolila „flexibilitu“ a nejistotu.

Guy Standing: *Prekariát. Nová nebezpečná třída.* (Přeložili Antonín Handl a Petr Janus.) Praha: Rubato, 2018.

Koupelna

Paříž

33 – Jsou dva způsoby, jak doma přes okno pozorovat dešť. První spočívá v upírání pohledu na jakýkoli pevný bod v prostoru a sledování, jak ve vybraném místě prší a prší; tento způsob přináší myslí odpočinek, nenavozuje žádné myšlenky o účelu pohybu. Druhý od pohledu vyžaduje více pružnosti: znamená sledovat očima dráhu jediné kapky od chvíle, kdy vnikne do zorného pole, až do okamžiku, kdy se její obsah rozptýlí na zemi. Tak je možné si představovat, že pohyb, zdánlivě tak bleskurychlý, tříne v podstatě k nehybnosti, a že ačkolik se někdy může zdát velmi pomalý, v důsledku vede těla nepřetržitě k smrti, totiž nehybnosti. Olé.

Přepona

3 – Obešel jsem pokoj kolem dokola. Postel překrýval rezavohnědý přehoz. Ze zdi trčelo umyvadlo, pod ním měli plastový bidet. Uprostřed místnosti stál kulatý stůl s podivně rozmištěnými třemi židlemi. Velké okno, bylo tu i balkon. Ani jsem si nesvleká kabát a pustil jsem vodu do umyvadla, vybalil z papíru mydlo a umyl si ruce. Prohlížel jsem si v zrcadle svou tvář z profilu, nakláněl se dopředu, aby lépe viděl na svůj krk posetý roztroušenými tmavými chloupkami. Voda pořád tekla na kameninu. A teď i mně na šálu.

7 – Obědat jsem nešel.

Jean-Philippe Toussaint: *Koupelna.* (Z originálu *La salle de bain*, 1985, přeložila Jovanka Šotolová.) Praha: Fra, 2013.

Člověk z vnějšího pohledu

Nenamlouvezme si již, že jsme společenstvím čistých duchů, podívejme se spíše, jaké jsou skutečné mezilidské vztahy v našich společnostech: jsou to převážně vztahy pánu a otroků. Nevym louvezme se na dobré úmysly, podívejme se spíše, v co se proměňují, když je vypustíme do světa. Je cosi nezdravého na tom, že chceme svůj druh vystavovat takověmuto pohledu odjinud. Voltaire si v Micromégasovi vymyslel obra z jiné planety, který je konfrontován s našimi zvyky, jež se inteligenci vyšší, než je naše, musejí nutně jevit jako směšné. Teprve naše doba může posuzovat sebe samu nikoli svrchu, což je pohled trpký a nepřející, ale spíše jaksi odspodu. Kafka přichází s člověkem proměněným v brouka, který se na rodinu dívá z pohledu brouka. Představuje nám postřehy psa, který se střetává s světem lidí. Ukazuje nám společnosti uzavřené ve skořápce zvyků, jež si samy vytvořily. Maurice Blanchot popisuje obec svázanou nezpochybnitelností vlastního zákona, s nímž je každý natolik úzce spojen, že již nezakouší svou vlastní odlišnost, ani jinakost těch druhých. Pohled na člověka zvnějšku, to je kritický pohled svědčící o zdravém duchu. Ne však proto, že nám jako Voltaire ukazuje, že vše je absurdní. Mnohem spíše proto, že nám jako Kafka připomíná, že lidský život je vždy v ohrožení, a také proto, že nám v humorém nadhledu připravuje ony vzácné a nedocenitelné okamžiky, kdy člověk poznává a nachází sám sebe.

Maurice Merleau-Ponty: *Svět vnímání.* (Přeložila Kateřina Gajdošová.) Praha: Oikoyemenh, 2008.

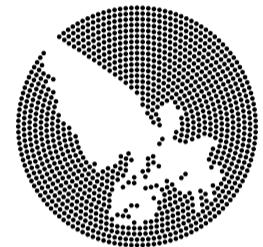
Vnímání

4. září 2020
premiéra

Ivan Buraj a kolektiv
autoři

Ivan Buraj
režie

HaDivadlo

Scéna progresivní dramaturgie

autoři: Ivan Buraj a kolektiv

režie: Ivan Buraj

scéna: Lenka Jabůrková

dramaturgie: Matěj Nytra

sound design: Matúš Kobolka

stříh video: Alan Sýs

kostýmní spolupráce: Kateřina Kumhalová

asistent režie: Jan Doležel

hraji:

Jiří Svoboda

Mark Kristián Hochman

Magdalena Straková

Scénář cituje z textů Georgese Pereca Muž, který spí (překlad Lukáš Prokop) a Lászlá Krasznahorkaie Od severu hora Od jihu jezero Od západu cesty Od východu řeka (překlad Simona Kolmanová), na dialozích spolupracoval Bohdan Karásek. V představení je užita písni The Field – Everybody's Got to Learn Sometime.

